

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНУ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ В УКРАЇНІ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)

І.Г. Крилова, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський державний аграрний університет

Проведено аналіз соціально-демографічних особливостей населення України за статевою ознакою. Визначені фактори, що мають суттєвий вплив на їх зміну.

Ключові слова: жінки, чоловіки, вікові групи, соціально-демографічні характеристики, зайнятість.

СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОЛОЖЕНИЯ ЖЕНЩИН И МУЖЧИН В УКРАИНЕ (ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ)

И.Г. Крылова

Проведен анализ основных социально-демографических особенностей населения Украины за половым признаком. Определены факторы, которые имеют существенное влияние на их изменение.

SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF WOMEN AND MEN IN UKRAINE (GENDER PERSPECTIVE)

I.G. Krylova

The analysis of the main socio-demographic features of the population of Ukraine by sexual characteristics has been made. The factors that have a significant impact on changing them have been determined.

Постановка проблеми. Демократична, правова та соціальна держава повинна брати на себе відповідальність за забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, захист їх від будь якої форми гендерної дискримінації. Стабільний розвиток суспільства ґрунтується на принципах рівності, справедливості, свободи та толерантності. При кризових явищах в економіці, поширенні безробіття відбувається падіння рівня життя населення, а трудова дискримінація набуває значних масштабів. Соціально-економічні зміни, які на сьогодні відбуваються у суспільстві, значно підсилюють його диференціацію. Таким чином, аналіз соціально-демографічних особливостей населення України за статевою ознакою має надзвичайно актуальне та важливе значення, особливо при дослідженні питання гендерної зайнятості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем соціально-демографічного становища жінок та чоловіків у суспільстві займаються відомі вчені: Курило І., Лібанова Е., Макарова О., Якуба К. та

багато інших. Їх наукові надбання є цінними для дослідження цієї проблеми в сучасних економічних умовах розвитку соціально-орієнтованої економіки країни. Проте актуальними залишаються питання постійного дослідження гендерних особливостей населення України.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є аналіз основних соціально-демографічних відмінностей у положенні жінок та чоловіків України в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Під поняттям «гендер» можливо розуміти набір характеристик, які визначають соціальну поведінку чоловіків та жінок, а отже і відносини між ними. Таким чином, гендер визначає саме соціальну стать людини, а не біологічну. При цьому концепція гендеру розглядає соціальні можливості кожної статі в доступі до економічних, політичних та освітніх ресурсів.

Дослідження положення чоловіків та жінок як соціально-демографічної спільноти необхідно почати з демографічних характеристик. У складі постійного населення України переважають жінки (за період 1989-2011 рр. їх питома вага становить близько 54%).

Таблиця 1

Співвідношення жінок і чоловіків у загальній чисельності постійного населення України

Роки	Питома вага жінок,%	Жінок на 1000 чоловіків
1990	53,8	1164
2000	53,7	1158
2011	53,9	1169

Відмітимо, що хлопчиків завжди народжується більше (приблизно 107 хлопчиків на 100 дівчаток), а статеві відмінності особливо помітні починаючи з вікової групи 50 років і старші (табл. 2). Отже, переважання чоловіків над жінками у віковій структурі населення зберігається до 45-49 років, значні відмінності спостерігаються у групі 60 р. і старші. Відмітимо, що середня очікувана тривалість життя при народженні для чоловіків на 10 років менша за жінок, а у віці 20-50 р. ймовірність смерті у 3 рази вища.

Таблиця 2

Питома вага окремих вікових груп у загальній чисельності постійного населення України

Рік	Стать	Вікові групи, %							
		0-9	10-24	25-34	35-44	45-49	50-59	60-69	ст.70
1989	жінки	13,3	18,7	14,3	12,0	6,2	13,0	12,0	10,5
	чоловіки	16,1	22,4	16,4	13,2	6,3	12,8	8,2	4,6
2011	жінки	8,8	16,5	14,4	13,2	7,2	14,8	10,5	14,6
	чоловіки	10,8	20,2	17,2	14,6	7,4	13,8	8,1	7,9

Дослідники відмічають, що висока чоловіча посмертність є наслідком не стільки біологічних факторів, а скільки нездорового способу життя. Внаслідок чого середній вік чоловіків України менше ніж у жінок в середньому на 5 років. Медико-демографічні характеристики населення за статевою ознакою представлені в таблиці 3, де питома вага хворих чоловіків на соціально-небезпечні хвороби значно вище.

Таблиця 3

Питома вага в загальній чисельності осіб з уперше в житті встановленим діагнозом (%)

Стать	Роки					
	1995	2000	2005	2008	2009	2010
Наркоманії і токсикоманії						
жінки	21,2	19,9	15,9	13,5	12,6	11,8
чоловіки	78,8	80,1	84,1	86,5	87,4	88,2
Із числа ВІЛ-інфікованих хворі на СНІД						
жінки	30,0	24,2	29,2	30,1	32,0	32,0
чоловіки	70,0	75,8	70,8	69,9	68,0	68,0
Активний туберкульоз						
жінки	26,8	28,8	27,7	29,4	30,4	31,2
чоловіки	73,2	71,2	72,3	70,6	69,6	68,8
Алкоголізм і алкогольні психози						
жінки	12,6	13,9	15,8	14,8	14,4	14,2
чоловіки	87,4	86,1	84,2	85,2	85,6	85,8

Значний відсоток самогубств серед чоловіків (за останні роки 82% усіх випадків) свідчить про кризовий психологічний стан чоловіків особливо у віковій групі 35-54 роки, де спостерігається близько 40% усіх самогубств за 2000-2010 рр. Аналізуючи розподіл засуджених осіб, які скоїли злочини (за період 1995-2010 рр.), відмітимо значне переважання чоловіків (питома вага таких осіб – 87%) по усім видам злочинів.

Аналіз природного руху населення виявив, що за період 1989-1999 рр. більше померло жінок в середньому на 7% (виключення 1996 р.), за 2000-2008 рр. чоловіків (в середньому на 4% більше), за 2009-2010 рр. – жінок (на 3%). При цьому основна причина смертності – «хвороби системи кровообігу», від якої в останні роки вмирає приблизно в 1,3 рази більше жінок, ніж чоловіків.

За період 1989-2010 рр. відбувається щорічне зменшення чисельності зареєстрованих шлюбів, а поширення незареєстрованої шлюбності, як правило, веде до зниження народжуваності та зростання середнього віку жінки при народженні дитини (з 24,5 р. у 2000 р. до 26,1 р. у 2009 р.). В останні роки (2009-2010 рр.) середній розмір одного домогосподарства залишився незмінним – в середньому 3 особи, а частка домогосподарств без дітей становить близько 62%. У більшості випадків за період 2009-2010 рр. домогосподарство очолює чоловік у віці 30-59 років (29%), або жінка у віці 55 років і старші (27%) та жінка у віці 30-54 роки (21%). Отже, в цілому, більшість домогосподарств України очолює жінка (починаючи з 30 років і старші). При цьому відмітимо, що питома вага домогосподарств у складі яких є діти що не мають батька, за останні роки становить близько 94%.

Економічні характеристики доцільно проаналізувати за кількістю працюючих за статевою ознакою та за сферами прикладання праці. Відмітимо, що загальна чисельність зайнятих економічною діяльністю (2008-2010 рр.) за статевою ознакою розподіляється майже порівну за статусами зайнятості: як серед «працюючих за наймом» так і «працюючих

у секторі самостійної зайнятості». Але, за сферами прикладання праці існують суттєві відмінності. У сфері охорони здоров'я та соціальної допомоги, освіти найбільш поширена жіноча праця, де питома вага жінок у 2010 році становила 81,5% та 76,4% відповідно, у діяльності готелів та ресторанів – 69,8%, фінансових установах – 66,4%, державному управлінні – 64,8%. Зазначимо, що серед державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування більшість становлять жінки, але чоловіки, як правило займають більш високі посадові категорії. Традиційно чоловічими сферами зайнятості є рибальство, рибництво (83,5%), лісове господарство (82,6%), будівництво (79,8%), добувна промисловість (76,2%), діяльність транспорту (67,1%). Такий розподіл можна пояснити заборонами використання праці жінок на особливо важких та шкідливих роботах. При цьому співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків у середньому по економіці країни становить 77,8%. Отже, чоловіки заробляють на 22,2% більше і така тенденція зберігається на протязі останніх років і в більшості видів економічної діяльності. Ця ситуація свідчить про певну варіацію гендерної нерівності в оплаті праці залежно від сфери діяльності.

Рівень безробіття за методологією МОП за період 2005-2010 рр. серед чоловіків більше, ніж жінок в середньому на 1,5 в.п. Більшість незайнятих осіб як серед жінок так і серед чоловіків за причиною «вивільненні з економічних причин» (2009-2010 рр.). При цьому особи з повною вищою освітою мають найменший рівень безробіття, а максимальний спостерігається серед вікової групи 15-24 роки.

Аналіз освітніх ресурсів за період 1995-2011 навчальні роки свідчить про рівність доступу. Учні за статевою ознакою розподіляються майже порівну у загальноосвітніх навчальних закладах, а навчання в професійно-технічних закладах більш приваблює чоловіків (їх питома вага серед учнів становить в середньому 60%). Серед студентів ВНЗ 1-4 рівнів акредитації переважають жінки (в середньому їх питома вага близько 54%). Кандидатів наук за 1995-2010 роки серед чоловіків більше (60%). Значна

перевага чоловіків (80%) серед чисельності докторів наук за той же період і по всім віковим групам. Отже, питання забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків є безперечно актуальним.

Висновки. Підводячи підсумок викладеному, можна зазначити, що соціальні можливості кожної статті у доступі до економічних, освітніх ресурсів рівні. Але, існують значні відмінності у сфері розподілу доходів серед населення за статевою ознакою, особливо у таких видах діяльності: транспорт і зв'язок, промисловість, фінансова діяльність, діяльність у сфері культури і спорту. Аналіз медико-демографічних характеристик свідчить про актуальність питання захисту чоловіків: їх середня тривалість життя менша, ніж у жінок; чоловіки гірше, ніж жінки, адаптуються до змін соціального статусу, про що свідчать дані гендерного аналізу суїциду та скоєння злочинів; є потреба в розробленні спеціальних програм щодо запобігання алкоголізму, наркоманії серед чоловіків, забезпечення їх репродуктивного здоров'я. В інших соціальних можливостях суттєвих відмінностей не спостерігається. Зазначимо, що життєвий сценарій людини формується в залежності від її поведінки в процесі життя, від її волевиявлення. Без сумніву, жінки і чоловіки в нашому суспільстві мають однакові можливості піклуватись про своє здоров'я, досягати високого рівня життя, соціального статусу. Необхідно розуміти, що і жінки і чоловіки є рівними, але і відмінним, їх відмінності полягають у особливостях статті, і це повинно бути враховано при наданні рівних соціальних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Праця України у 2010 році: статистичний збірник. – Київ : Державний комітет статистики України, 2011. – 324 с.
2. Жінки і чоловіки в Україні: статистичний збірник. – Київ : Державна служба статистики України, 2011. – 108 с.
3. Державний комітет статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>